

Режимдоступу: www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/3_110058.doc.htm.

Ю. СОКОЛОВСКАЯ

**ПЕЙЗАЖ КАК СРЕДСТВО ПОДЧЕРКИВАНИЯ
ФИЛОСОФСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОБЛЕМАТИКИ В
ПРОЗЕ ИРЕН РОЗДОБУДЬКО**

В статье рассматриваются особенности пейзажей и основные приемы их изображения в прозе Ирен Роздобудько. Пейзажи, которые используются в художественных произведениях писательницы, толкуются в их связи с главными идеями прозы автора.

Ключевые слова: Ирен Роздобудько, пейзаж.

Y. SOKOLOVSKA

**The LANDSCAPE AS MEANS of EMPHASIS of
PHILOSOPHICAL-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS In PROSE of
IRENE ROZDOBUDKO**

The peculiarity of landscapes and main methods of their realization in descriptions of the prose written by I. Rozdobudko are analyzed in the article. Landscapes which are used in the belletristic works by the writer are showed in the correlations with the main ideas of the prose.

Key words: Iren Rozdobudko, landscape.

УДК 821.161.2 «XIX» 008: 372.461

Христина ФЕДОР

**ВАСИЛЬ ТКАЧУК В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ
ЛІТЕРАТУРНОМУ ТА КУЛЬТУРНОМУ ПРОЦЕСІ
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті сфокусовано увагу на постаті Василя Ткачука, невідомих та малознаних фактах із життя та творчості письменника. Зроблена спроба визначити роль новеліста у західноукраїнському літературному та культурному процесі початку ХХ століття., окреслити жанрово-стильову своєрідності його прози.

Ключові слова: жанр, новела, стиль, мала проза.

Проза Західної України 30-х років ХХ століття характеризується різноманіттям жанрів та стилів, тем та ідей. Одним з найпопулярніших малих жанрових форм стає новела. Серед новелістів указанного періоду вирізняється постать Василя Ткачука. Його літературна спадщина досі маловідома широкому загалу. Отже, **об'єктом** нашого дослідження є мала проза Василя Ткачука.

Ми поставили за **мету** розкрити цікаві факти з біографії, творчого доробку та художньої майстерності новеліста. Творчий шлях Василя Ткачука цікавив багатьох відомих літературознавців (Н. Мафтин, С. Хороба, В. Васильчука) та сучасників письменницької «поезії в прозі» (І. Вільде, М. Рудницького, М. Яцківа, І. Огієнко). У статті використовуються спогади односельців, надбання Народного музею села Іллінці, відгуки доньки Ткачука Ольги, яка проживає в Польщі.

Актуальність нашої статті зумовлена тим, що в сучасній українській літературі ім'я Василя Ткачука та його творчість залишаються фактично незаними. Це створює широке поле можливостей для аналізу життя і літературної діяльності новеліста.

Василь Ткачук – письменник, новеліст, талановита особистість, про творчість якого знає незначне коло прихильників. Основна тема, що простежується у його творчості, – це тема села. Василь – син села, народився і виріс серед простих роботящих людей, які понад усе любили й цінували свою рідну землю, серед їхніх проблем, печалей і радостей. Проза Василя Ткачука по-справжньому захоплює чарівним світом простоти, щирості і правди, художньою досконалістю, в якій на фоні сільських трагедій майстерно описаний внутрішній стан героїв. Новели, що складають п'ять книг – «Сині чічки», «Золоті дзвінки», «Зимова мелодія», «Весна» та «Новели» - це своєрідне художнє відкриття у світі ідей та образів. Ще низка новел, які не увійшли в ці збірки, надруковані в різних часописах і журналах 30-х років.

За словами Романа Горака: «... У літературі І. Ткачука назвали безпосереднім спадкоємцем В. Стефаника, ... а всі разом – І. Керницький, В. Ткачук та Б. Нижанківський – у літературі створили чергову трійцю, яка прийшла на зміну Покутський – В. Стефанику, Л. Мартовичу та Марку Черемшині» [4]. Про своєрідну манеру

письма Ткачука відгукнувся Степан Хороб: «... Ще одна характерна риса Василя Ткачука полягає в тому, що в своїх творах він не створює якихось розлогих сюжетів; часто вживана ним усіченість фабули сприймається як своєрідний простір для домислу. Прозаїка цікавить не стільки зовнішня подієвість, скільки психологічний, внутрішній стан...Тому письменник і змальовує насамперед процес мислення і пульсації думки, народження і вияскравлення чуття, інших душевних переживань персонажів» [18].

Народився новеліст 13 січня 1916 року в с. Іллінці Снятинського повіту в бідній родині. Він був третьою дитиною, мав старшого брата Олексія (1904 р.н.) і сестру Марію (1912 р.н.). Сім'я майбутнього письменника проживала в одній невеличкій хатині разом із сім'єю батькового брата, де було двоє дітей, та бабусею. У одній кімнаті, розмірами приблизно 16 м.кв., проживало десятеро людей! Василь Ткачук ріс напівсиротою, батько його помер у 1921 році, коли на Покутті ходила епідемія чуми. Невдовзі помирає і бабуся, мати письменника залишилася одна з трьома дітьми і, щоб прогодувати малечу, заробляла в людей на хліб шиттям і прядінням. У своїй біографічній новелі «Зимова мелодія» Василь Ткачук пише, що «...мати з сестрою Марійкою на двох мали тільки одні постели, брат Олексій мав постели, та не мав онуч, а Василь не мав нічого...» [14].

Проте ніякі злидні не змогли вбити у Василя вродженого потягу до знань та до книг. Як писав сам новеліст: «Довгі вечори, не раз і до світанку, як усі заснуть, і в хаті тихо, німо, тільки хропіння іноді чути, при каганчику, що жовтим світлом блистів і коптів чорним содухом, я читав книжки, вчився я. Такий вже я був, як говорила няня, до письма роджений...» [12]. У 1923 році Василь закінчує сім класів місцевої школи. Саме в школі, як згадує його однокласниця Марія Іванчук, Ткачук пише свої перші вірші. Після навчання він був членом, а згодом і керівником хореографічного гуртка при товаристві «Просвіта».

Талант молодого хлопця помічають Іван Голубович, вчитель-пенсіонер (у 20-ті роки управитель школи в Карлові) і керівник школи в Іллінцях Маркіян Харкевич, які надалі допомагають розвинути Ткачуку свої здібності. Василь був активним учасником політичного життя у селі. У 1931 році після низки інцидентів його

вперше заарештовують, але незабаром малолітнього Василя відпускають. Не зважаючи на гіркий досвід, Ткачук продовжує цілеспрямовану політичну діяльність.

Зі спогадів Михайла Том'яка (1902 р.н., архів музею с. Іллінці) Василь Ткачук – активний член «Просвіти», «Сельробу – Єдність». У надвечір'я перед святом Івана Купала молодь традиційно збиралася в урочищі Хомів, там було вирішено провести мітинг. Вже шостого липня 1932 року в Хомові відбулася демонстрація, де з промовою виступив Василь Ткачук. Він розповів про безправне, важке, злиденне становище селян і робітників, наголошував на необхідності боротьби проти шляхетської Польщі. За цю промову його було заарештовано на кілька днів. Однак і цього разу це не стало перепорою в подальшій політичній діяльності Ткачука.

У донесеннях із суду Коломиї було сказано, що Ткачук закликав до непослуху, до опору законам і розпорядженням, схилив до відмови від сплати податків: «...В Іллінцях 6 липня 1932 року ввечері відбулися купальські урочистості, під час яких молодь статі жіночої як і чоловічої збирала зілля, організовувала танці і ін.. З цієї урочистості вирішив скористатися секретар місцевого комітету «Сельробу – Єдність», оскаржений Василь Ткачук, який звернувся до присутніх з промовою політичного змісту, яку закінчив закликами: «Геть з війною», «Геть з езекуторами і податками», «Хай живе Україна...» [19]. Ткачук був затриманий на три місяці, а 23 вересня 1932 року прокурор окружного суду в Коломиї виніс рішення про припинення слідства у зв'язку з недостатністю доказів вини обвинуваченого.

Перші проби пера відносяться до часу, коли Василеві ледь минуло чотирнадцять років, а друкуватися він почав, коли йому було майже сімнадцять. Ще хлопчиною вечорами, після роботи, в полі чи біля хати, брався за перо, писав вірші, оповідання. Потім розсилав написане у Львівські та Коломийські журнали, які радо друкували правдиві життєві історії автора-самоука. В архівах Народного музею історії і побуту села Іллінці зберігається журнал «Жіноча доля» за квітень 1933 року, де опублікована перша новела Ткачука «Великдень іде», в якій новеліст зобразив сім'ю своєї тітки з її маленькими дітьми. Автор з ніжністю та любов'ю змальовує

родине вогнище, тепло та ласку близьких та рідних людей, сімейний затишок.

Наступною була новела «Весна», опублікована в Коломийському часописі «Жіноча доля» у 1934 році. Весна змальовується як символ відродження, пробудження природи, рідної землі. Герой новели з трепетом і любов'ю ставиться до своєї землі: «Поклав руку на поперек, широко відітхнув свіжим і пахущим, та з леготом на душі говорив до землиці, гей той весняний, що розвівся он там у бавках» [15]. Цікавим є порівняння у новелі землі із жіночим теплом і ласкою: «Але-ж бо звик я з тобов, чорнобрива, ек з жінкою, ще якось дужче, - бо годуєш нас, жнемо з тебе...» [15]. Весна порівнюється з молодою та вродливою дівчиною: «А ти, весно, ти ладна дівко, нарік приходи, щобис нас усім розвеселила, волно нам відчитала та наші люди й землі до купи злучила...» [15]. Селяни тішаться плодючій землі, хорошій озимині, яка вказує на урожайний рік. Василь Ткачук описує землю, як живу істоту, звертається до неї з подякою та повагою, адже земля годує людей, дає їм наснаги і натхнення для подальшої праці.

Під своїми першими публікаціями Василь часто зазначав місце написання твору – рідне і таке дороге йому село Іллінці. Окрім того, що В. Ткачук був чудовим новелістом, він займався ще й етнографією, адже його дуже цікавили місцеві традиції, обрядові пісні. Він часто відвідував старших людей, записував з їхніх слів звичаї, характерні для Іллінців. Завдяки зібраним матеріалам була опублікована його дослідницька стаття «Весілля на Покутті», яка згодом була надрукована в журналі «Життя і знання» (за 1935 рік, № 97).

Цікавим було особисте життя Василя Ткачука. Серце його зачарувала заболотівська дівчина Марія Городенчук. Однак, через ряд причин, не судилося здійснитися цьому коханню. В архівах Народного музею історії і побуту села Іллінці збереглися листи, які вони з ніжністю відсиляли один одному. Кохання відкрило нову сторінку творчості Ткачука, він почав писати вірші, які присвячував коханій Марійці. Василь в листах називає її ніжно Міка, Матьола. Зберігся лист, який Марія писала до свого брата (1985 року) «... В городі цвіла матьола (матіола), вона дуже пахла вечером. Василько як ішов додому, то я йому давала до кишені, до

кашкету, і тому він мене називав Матьола». А Марія називала його – мій Чорненький: «Тяжко мені з ним (листом) розставатися, але як він буде в музеї, то нехай люди оглядають і споминають Чорненького, його Міку і Матьолю». З листа Василя: «І я заявляю тобі, що ти Матьоля, Міка, примадонна, мусиш бути Чорненького. Бо так серце моє каже. Так кохання до тебе мені диктує».

Про своє кохання і розбите серце розкажує Ткачук у імпресії «Над рікою», яку присвячує коханій. У новелі змальовуються спогади закоханих, їхні мрії, бажання бути завжди разом: ««Щодня бачили люди, як усе в одній порі молочного вечора пара молодят стояла на березі, над рікою...Щодня весело – шумно вислуховувала ріка гімн їх любові – щодня несла вона на сріблясто-охочих крилах пісню їх щастя в далекі, незнані світи» [14]. Закохані ділилися своїми переживаннями, думками, мріяли про щасливе майбутнє. Однак герої новели розійшлися різними шляхами, створили сім'ї з іншими, хоча спогади один про одного їх не полишали: «Обом літа, життєві турботи припорошили спомини про ріку, про молочно-сірі вечори...відчинились двері до споминів. А вони оп'янювали..., як старе, густе вино» [14]. Обох мучить одне і те ж питання: А що якби... Якби не розійшлися, якби і далі були разом і створили сім'ю, якби зберегли своє кохання: «...Так, бо якби було то наше кохання давніх літ, було би вічне – не поминуло б» [14].

Через багато років колишні закохані зустрічаються «над рікою» - на місці, де завжди зустрічалися молодими, присягали один одному на вірність, проводили романтичні зустрічі під шумом ріки і сяйвом тисячі зірок. Та раптом обоє розуміють, що нічого вже не повернути, що час, як та ріка, промайнув. Більша частина життя позаду і ніхто не готовий до разючих змін. Кожен має щось, що він не хоче втрачати, в кожного перед кимось обов'язок і відповідальність. Залишилися лише спогади, чудові і прекрасні, які довіку зігриватимуть холодними зимовими вечорами, даватимуть натхнення до нових звершень, від яких серце завжди битимиться сильніше і від яких все в душі оживатиме. А зараз лише подивилися один одному в очі і «...Розійшлись... Ріка не розуміла нічого, не сприйняла людської мови, по своєму заговорила, заграла і дзвінко, замашисто покотилася далі» [14].

У 1937 році Василь Ткачук одружується з Марією Януш. На шлюбній церемонії, що відбулася у церкві Святого Миколая

(Львів), були присутні батьки нареченої, Анатоль Курдидик, Богдан Нижанківський та мати Василя. Дуже теплі і дещо іронічні спогади залишив Богдан Нижанківський «...Ткачук був людиною, яку любили пригоди. Найбільша його пригода була, очевидно, любовна, яка закінчилась для нього прикрою несподіванкою – шлюбом... Коли священник почав ритуальне « я беру собі тебе...», Ткачук рясно заплакав... Ми з Курдидиком завели вже жонатого Василя в куток церкви і потішали, як уміли...» [8].

У 1938 році у молодій сім'ї народилася дочка, яку було названо Ольгою. Ткачук називав лагідно донечку Кука. Коли через деякий час між подружжям виникли непорозуміння, «... митрополит Шептицький протягнув свою ласкаву й щедрю руку й вислав Василя з дружиною на зимовий сезон до Ворохти» [3]. На жаль, сімейне життя не склалося і Василь Ткачук кинувся у вир літературного життя, присвячуючи весь свій час створенню нових творів.

Молодого талановитого письменника захопило міське життя, адже з 1934 року він перебував у Львові та у колі багатьох відомих письменників, познайомився з учасниками літературної групи «Дванадцять». «Дванадцятка» або «12» - львівська літературна група молодих письменників, яка відбувала свої зустрічі у Львові між роками 1934 - 1939. Літературну групу «12» організував Анатоль Курдидик; члени: Іван Чернява, Зенон Тарнавський, Василь Ткачук, Володислав Ковальчук, Карло Мулькевич, Василь Гірний, Роман Антонович, Богдан Цісік, Ярослав Курдидик, Іван Керницький, Ганна Павенцька. Літературна група, що формувалася за нетрадиційним принципом, відбувала свої щосуботні зустрічі у готелях та в кав'ярнях міжвоєнного Львова: у «Народній гостиниці» (*нині*: Західна регіональна митниця), «Ріц», «Де ля Пе» (*нині*: казино «Спліт»), «Варшавській».

«Дванадцять» (1935-39), як згадував її організатор, поет і журналіст Анатоль Курдидик, «це було таке собі клубно-товариське об'єднання молодих поетів і письменників, редакторів і журналістів, для яких не було місця в інших тодішніх, - назв'ям його сучасним терміном, - «естеблїшментських» організаціях такого ж типу...» [5]. Члени «дванадцяти» організовували літературні вечори під маркою своєї групи, оскільки власного друкованого

органу не мали і працювали в різних часописах і видавництвах. Завдяки таким книжкам, як «Вулиця» Богдана Нижанківського, «Сині чічки» Василя Ткачука, «дванадцята» здобула популярність і визнання серед українських читачів.

Члени групи намагалися висловити щось нове, властиве їхньому поколінню, відстоювали орієнтацію на західноєвропейську літературу, заперечували застарілі народництво і реалізм, плекали естетизм. Для членів «Дванадцятки» Василь Ткачук був «Гуцуликом», а Анатоль Курдидик називав так письменника і в газетних публікаціях. Богдан Нижанківський так відізвався про Ткачука: «Колоритним богемістом у «Дванадцятці» був наймолодший її член Василь Ткачук. Він увійшов у літературу з великим гармидером – книжкою оповідань «Сині чічки» й критики одразу почали його няньчити» [8].

«Сині чічки» - збірка новел і оповідань, що побачила світ у Львівському видавництві «Українська бібліотека» у вересні 1935 року. На той час Ткачуку було всього 19, і ця збірка стала першою творчою ластівкою письменника. Як зазначала газета «Нова зоря» від 17 березня 1936 року, це була «найкраща книжка за 1935 рік». Та у зв'язку з матеріальними труднощами Василь Ткачук змушений був продати право на свою першу книгу Івану Тиктору, яку видавець видав накладом 5 тисяч примірників.

На появу першої збірки схвально відгукнулися і критики, і журналісти, і самі письменники. Зокрема Ірина Вільде у журналі «Світ молоді» (січень 1936 року), Михайло Рудницький у часописі «Назустріч» (15 січня 1936), який писав про дебют Ткачука: «Скромні образки з села, що хапають за серце своєю простотою і наївністю. Соковита народна мова, багато добрих тонів поруч змальованих трагедій», а Микола Голубець відзначив: «Ткачук, той молоденький, початкуючий письменник – це в першу й головну чергу маляр села» (Новий час. – 1935 – Ч.250).

Детально розповів про першу збірку Ткачука і про те, що Василь, крім новел, пише ще й вірші, Анатоль Курдидик: «Василь Ткачук, це той самий хлопчина, що кілька літ тому писав до «Неділі»: «Я маю за помочив чуття серця і розуму свої власні вірші, зі свої думки. Чи ви б не дали мої вірші до газети,... бо шкода, щоби вони пропали...» [5]. Відгукнулась прихильно про Ткачукову творчість Ірина Вільде: «Безперечно, ми б інакше дивилися на

«Сині чічки», якби автор мав бодай сорок років, а з них бодай двадцять літ літературної діяльності. Але Ткачукові всього дев'ятнадцять літ. ... І хоч Ткачук не любить слухати, як йому кажуть, що він наслідує Стефаніка... та це скоріше комплімент, як ураза.... Наша щира рада така: дати нам село після війни, після революції, таким, як воно є тепер: у розгарі творення культурних цінностей і закріплення економічного стану на селі. Оскільки це дозволяє нам наша дискреція, скажемо, що Ткачук так і має замір у цьому напрямі скерувати своє безперечно і безсумнівно талановите перо» [2].

Завдяки своїй першій збірці новел «Сині чічки» Василь Ткачук здобув визнання серед шанованих літераторів. «В письменництві і у житті Василь Ткачук є дитиною, яка широко відчиненими очима дивиться на світ», - писав Л. Нигрицький у передмові до збірки «Сині чічки» [7]. Та видавця на другу, а згодом і на третю книги не знаходилося. За свої невеликі заробітки Василь власним коштом видає збірку нарисів «Золоті дзвінки» (1936р.) [13]. Про неї знову схвально відгукуються критики. «Але ось переді мною «Золоті дзвінки». Дійсно, золоті оці дзвіночки, що видзвонюють музику Ткачукового слова. Вже попередня критика на Ткачукові «Сині чічки» гідно підкреслила сильні національні акорди й активізацію села в його нарисах. Тепер до цих моментів, таких переважних і актуальних сьогодні в нашій літературі, треба додати ще щось: поезію. Нариси Ткачукові можна читати тільки для самої музики його слова...» [1] - такі враження написала Ірина Вільде від прочитаної збірки новел.

Надзвичайно поетичні твори Василя Ткачука були невід'ємною складовою літературного життя Львова 30-х років ХХ століття. Їх читали і обговорювали львів'яни, у тому числі й богемісти «Дванадцятки». У 1938 році знову своїм коштом Ткачук видає збірку новел «Зимова мелодія». В одній із рецензій на цю книгу відомий духовний просвітитель Іван Огієнко так відгукнувся про Василя Ткачука: «Хто прагне правдивої, вибагливої поезії, хто спрагнений на ніжні малюнки навіть трагічної людської недолі, нехай той читає Ткачукові новели, і знайде заспокоєння або примирення від життєвого сучасного бруду» [9].

У вересні 1939 року Ткачук стає студентом Львівського університету імені Івана Франка. У 1940 році у Києві у видавництві

«Радянський письменник» виходять збірки вибраних новел «Весна», «Новели». Часто на сторінках цих видань, зокрема «Літературної газети», друкуються твори Василя Ткачука. Та далеко не всі його новели увійшли до названих вже п'яти збірок. Багато з них друкувалися у відомих на той час журналах і часописах, таких як «Жіноча доля», «Народна справа», «Неділя», «Дажбог». У 1940 році Василя Ткачука прийнято в члени письменницької організації разом з такими майстрами слова як Ірина Вільде, Петро Козланюк, Михайло Яцків. Ткачук був ще дуже молодим, та вже популярним і знаним письменником, близько знайомий з багатьма літераторами і письменниками. Серед них і Володимир Сосюра, і Павло Тичина та Петро Панч і багато інших.

Остап Гарнавський у своїй книзі «Літературний Львів 1939-1944» пише, що «...у Василя була авантюрна вдача. Слава і визнання надто захопили Ткачука і його жилами потекла бунтарська кров» [10]. Під час першої радянської окупації Галичини Ткачук за бунтарство в спілці письменників потрапив у неласку, і секретар спілки не боронив його від призову до Червоної Армії, хоч ніхто з письменників, ні українців, ні поляків, ні євреїв не був покликаний до призову. Тому, так і не всигнувши розправити на повну силу своїх творчих крил, Василь змушений змінити перо на гвинтівку і покликаний до лав Радянської Армії в 1941 році, він переживає тяжкі дні відступу.

Володимир Лучук у передмові до книжки «Новели» Василя Ткачука, що вийшла друком у 1973 році у Львові, писав: «Можна сміливо сказати, що в його особі українська новелістика могла мати першорядного майстра. Могла... якби не чорна тінь війни» [6]. Невідомо, чи писав Ткачук під час війни, і чи зберігаються десь в архівах його військові новели. На жаль, ми не знаємо, де саме воював Василь. Проте, в архіві музею історії села Іллінці зберігається копія листа Василя Ткачука до Леоніда Смілянського, датованого 24.08.1942 роком, в якому письменник повідомляє, що вже 14 місяців знаходиться в робочій колонії і просить вислати йому журнали та деякі твори. Також, Петро Козланюк згадує у своїх військових щоденниках, що 24 грудня 1942 року він зустрічався у Москві з Ткачуком, який зі своєю частиною відправлявся на фронт: «Наївся він горя чимало за час війни».

Через три важкі роки повертається Василь знову у рідні краї. Тарас Мигаль у своєму есе «Ми не забули тебе, легініку» («Літературна Україна», 1965р., 8 червня) писав про це повернення: «В старенькій, широкій, як на його худеньких плечах, шинельчині, стиснувши гвинтівку, того літа 1944 року пішов Василь вулицею рідного села Іллінці на Івано-Франківщині доганяти свою частину. І не повернувся більше...»

У квітні 1944 року Ткачук пише матері листа і відсилає фотографію, на зворотній стороні якої був надпис «Мойй любимій матері Олені Ткачук від її вірного сина Василя. Може, швидко зустрінемось». Однак, зустрітися їм так і не довелося. На сільському пам'ятнику-обеліску, поставленому в Іллінцях в 1967 році на честь пам'яті про загиблих воїнів-односельчан, навіть немає імені Василя Ткачука, стрільця 17-го гвардійського полку 5-ї гвардійської стрілецької дивізії, який загинув 19 жовтня 1944 року в бою в Східній Пруссії, район Швалупен, в селі Шлайвен у віці 28 років... На даний час дочка Василя Ткачука, пані Ольга, мешкає у Польщі, місті Шчечин. Жінка дуже зацікавлена в тому, щоб ім'я її батька було загальноновизнаним і відомим широкому колу читачів та науковців. За її сприяння у Івано-Франківську у видавництві «Лілея» вийшла книга Василя Ткачука «Сині чічки», куди ввійшли твори з усіх п'ятох його збірок.

Прикметною рисою Василя Ткачука є звертання до трагічних поворотів долі у своїх новелах, де яскраво зображається настрій, переживання, почуття, емоції. Усе, що трапляється в житті людей, у новелах, відображається у поведінці і навіть у міміці персонажів. Вирази їхніх облич інколи кажуть більше ніж слова. Письменника цікавить не зовнішня подієвість, а психологічний внутрішній стан людини у певні моменти життя.

Михайло Рудницький, визначаючи поетику Ткачукових новел, зауважив, що «...письменник рідко коли береться за сюжет, який ішов би від зав'язки через наростання конфлікту до будь-якої розв'язки. Він вибирає тільки один момент, одну картину, одне переживання і навіть не зображує їх, а передає настрій» [17]. Ткачук не любить розгортати події, він швидше схильний до ледь вловимого натяку, розгорнуті картини часто змінюють діалог чи одне якесь порівняння.

Новелістика Василя Ткачука дуже багато тематикою, достовірністю оповіді, що й становить основу його творчості. Він створює чарівну атмосферу безпосередності, що впливає з його вдачі, селянського оточення й виховання, яка притягує до себе все більше прихильників. У новелах безліч розповідей про бідність і голод, про війну та в'язницю, але ці розповіді сповнені вірою у краще майбутнє. Автор не розгортає емпіричних картин, а стисло зображує окрему деталь чи цілий епізод. Його творчій манері притаманний яскравий діалог, образний паралелізм, пейзажна лірика та порівняння.

Описуючи різноманітні ситуації та передаючи їх настрої, Ткачук використовує обмежену кількість персонажів. Цим самим, абсолютизуючи права саме головного героя, конкретизує свій намір показати глибину його почуттів. Особливо це відображено в новелах «Останні гони», «У сусіди весілля», «Простий мужик». Автор акцентує увагу на переживаннях героїв, описує внутрішній стан своїх персонажів. У новелах страждання і переживання стають основою твору, а сама трагедія віддаляється на другий план.

«Останні гони» - новела, де Ткачук описує почуття та емоції помираючого чоловіка, його останні хвилини життя: «...так його кости розкладаються, так болять, що ліпше смерть, як така мука...» [12]. Він прощається із дружиною та сином і велить покласти його на рідну землю, щоб востаннє відчутти її енергію і силу: «Беріть мене попід пахи й ведіть на землю, де небо, гей керниця висить над нею, де колоси рости мають, що я їх видіти не буду, - там сконати хочу» [12]. Невтішна жінка з останніх сил намагається подолати свій біль і відчай: «Господарику мій, господарику! Де ж ти си вибираєш, на кого мене покидаєш?..» [12]. Ткачук майстерно описує жаль, смуток, печаль та тугу за рідною людиною. Чоловік залишає хату дружині та землю синові, щоб ті вміло господарювали та незабаром помирає: «Жінка з розпукою бралась зводити Федора; на ноги класти, та ба...Дзвони тужили до вечора, що парубоцькими плечима оперся в чорні стріхи мужицьких хат, шей з косиком-місяцем на голові...» [12].

У нарисі «У сусіди весілля» Василь Ткачук проводить паралель між горем і радістю, описуючи весілля, одночасно звертається до спогадів про похорон: «Плаче село тоді, коли весілля відбувається, і тоді, як похорон є. Два рази плаче – два рази

широ» [15]. У цій же новелі письменник поруч із образом нареченої змальовує образ невтішної матері, яка втратила своїх синів. Горе неньки перекликається із тугою нареченої за матір'ю, що так і не дочекала погуляти на весіллі доньки. Наречена «хлипала, що нема неньки рідної, аби вирядила до шлюбу» [15], а засмучена мати, виглядаючи синів «... побачила їх. Під лісом за селом. Вели їх... Кудись у місто!» [15]. Весільна мелодія, нагадуючи своєю жалістю похоронну, об'єднала дві трагедії у собі: «Музики стоять під стріхою. Бубон глухо бомкає, цимбали тоненько і до серця пригравують, а скрипки тужать, давню мелодію вигравуючи, давню, давню передвічку...» [15]. Новела поєднує у собі протилежні людські емоції. Автор наголошує на щирості, емоційності сільських людей, їхній співчутливості і співпереживанні.

«Простий мужик» - розповідь про простого сільського хлопця, який не боючись смерті і тортур, взяв провину своїх товаришів на себе: «...Всю вину на себе перебрав, сказав басарабам, що шпіоном був, що політикував!.. Сказав, бо серце мені рвалося, а голови дур брався, як я уздрів, що басараби ведуть парубків, гей маржинку спутану на заріз!..» [13]. Впевненість юнака, його твердість характеру та героїзм вражають, адже ціною власного життя він врятував всіх своїх друзів: «...Бо я один старий умру, а багато молодих житиме, та цвисти буде!..» [13].

Критики часто відмічають вплив Василя Стефаника на творчість Василя Ткачука. Однак Ткачук не наслідує сліпо Стефаника, а намагається творити власне та оригінальне письмо. Талант обох митців був своєрідним і неповторним, обидва – вихідці із покутського села і творчість їхню живило одне коріння, один народ, який дав їм дар відчувати красу слова, надихав їх своїми піснями. Творчість Василя Ткачука близька своїм духом до Стефаникової, проте, сила таланту письменника саме в тому й полягає, що він, поступово переборовши різні літературні впливи, знаходить своє «я» і починає виробляти власний літературний стиль письма, який є індивідуальним і не схожим на будь-який інший.

Автор, який заховався під криптонімом р.о. у рецензії до книги Василя Ткачука «Золоті дзвінки», зазначав, що «...на творах Ткачука слідно вплив Стефаника і Черемшини. Але чисто

зовнішній, бо цілим настроєм, цілою тонацією душі, Ткачук безмежно далекий від тих авторів. У Стефаніка – понурий трагізм, не раз тривожний, хвилюючий виклик. У Черемшини навіть з його «чічками», «легінчиками» і «Парасочками» – поперед всего очайдушний протест, зухвалий глум. У Ткачука все полите лагідно-фіялковим сосом, тихим і покірним лементом зломаних істновань» (Вісник. – 1936. – Кн.12. – С.933).

Можна провести безліч паралелей між творчістю Ткачука та Стефаніка. Наприклад, новела Ткачука «Близнюки» дуже схожа своєю сюжетикою до Стефанікової «Новини». В обох новеллах змальоване скорботне, злиденне життя дітей-сиріт та їхнього батька («Новина») і матері («Близнюки»). Стефанік малює картину страшної трагедії – батько з нужди і відчаю позбавляє життя свою дитину. Ткачук у своєму творі залишає ще якусь надію на краще майбутнє. Героїня «Близнюків» хоче для своїх дітей кращого життя, тому відправляє їх із дому: «Ідіть, мої близнюки, цією дорогою, не переставайте. А як знайдете край, хати, село – тоді там просіть на службу. Ти Марчику, до отари, а ти, Лукине, до корів... Ідіть, просіть. Розкауйте все по-правді, що неня ваша несумлінна, не хотіла, аби ви конали в сухотах, як вона, та й вирядила вас з хати, послала вас у чужі села і міста за шматком хліба.» [13].

Більшість новел Ткачука наповнені оптимізмом та вірою у добро, а у Стефаніка здебільшого песимістичні настрої, сумні нотки відчаю та печалі. Слід зазначити також і оригінальний стиль Ткачука, про який Ірина Вільде говорила: «Навіть найбільший супротивник не може не признати, що Василь Ткачук має свій стиль, і що той стиль оригінальний, живий і барвистий. Ось кілька переминок Ткачукового стилю: «А місяць пливе, як качка по білому ставі», «Гостинцем везе хтось світло», «По хаті мороз із тишиною раду розкладав, як чоловік із жінкою...» Не повірили б ми, коли б навіть сам Ткачук хотів переконувати нас про те, що він мозолився над майстерним укладом вгорі наведених образів. Ні. Напевно це приходить йому «само від себе» так, як кажуть поетові з Божої ласки» [1].

Майстерність виразності образів та своєрідна музика слова властива новелам Ткачука. Особливо калоритними можна виділити такі його твори як «Нещасні», «Останні гони», «Яблуко», «Буря»,

«Простий мужик». Неймовірне різноманіття порівнянь та образів, авторське співпереживання і своєрідність світогляду властиве даним новелам. У новелі «Нещасні» ми простежуємо цікаве порівняння вечора з п'яним парубком, а ночі - із чорноокою циганкою: «Вечір п'яним парубком упав на землю... А потім ніч, як циганка, моргнула до них і кліпнула чорними очима» [16]. Новела «Останні гони» сповнена тугою і сумом. Це емоційне переживання уособлюється у автора із звуком дзвонів, які, нібито, співпереживають разом з людьми: «Дзвони тужили до вечора, що парубоцькими плечима оперся в чорні стріхи мужицьких хат, ще й з косиком-місяцем на голові» [16]. Зображення сонця, як людського поводиря та як сили, що керує тривалістю дня ми бачимо у новелі «Яблуко»: «Сонце позолотило їм решту дороги до хати, а потім схопило білий день попід пахи й потягнуло його за темно-синяву бинду гонорних гір» [16].

Невблаганна та всесильна стихія захоплює у новелі «Буря», де емоційний стан людини прирівнюється до природного явища: «Прут не дався заглушити – наче п'яний легінь гупався в тверді плечі скал, скреготав, аж піна йшла, як скаженій собаці з рота» [16]. В новелі «Простий мужик» поїзд, що розвозить по домівках своїх пасажирів виступає у ролі божевільного парубка, що мчить селом: «А як місяць (все охочий, серед дівичь-зір) холодними устами цілував землю та білів кримінальні стіни з різними написами, тоді поїзд, ніби божевільний парубок, роздерши на грудях сорочку, кинув її під ноги й нагий, загорілий оббігав село. І коли скинув гостей на першій станції, то далі ломив срібні крила ночі й утікав назад у міста» [16].

Василь Ткачук, будучи ще дуже молодим, зумів віднайти такі слова і сказати так, як ніхто до нього ще не говорив. В цьому проявляється велич його слова, безсумнівного таланту та його жанрово-стильова своєрідність. Ірина Вільде вперше на літературному небосхилі зробила Ткачуку рекламу: «... Місяць холодну долоню поклав йому на чоло», - прекрасний образ своєю гостротою вислову й виразністю малюнку, а автор його являє небуденний талант. Купуйте і читайте всі «Золоті дзвінки», навчитесь любити красу слова» [1].

Новеліст вміло підкреслює психологізм у своїх новелах, передає смуток, хвилини відчаю і розчарування. Своїх героїв він

іноді змальовує на межі безумства та, здавалося б, у безвихідній ситуації. У нарисі «Нещасні» Ткачук майстерно описав картини людського горя, зобразив усіма відтінками свого таланту переживання жінки. У її серці жевріла надія на краще життя, бо мав повернутися чоловік із заробітків з грішми і заживуть вони щасливо: «Дедик пришле нам листочок, а в нім грошків – ми купимо всего, що нам потрібно» [12]. Проте вмить всі надії розвіяла прикра звістка про смерть чоловіка: «Вашого чоловіка Івана Скрипчука пес у фабриці вхопив і розшматував...» [12]. Всі сподівання розбилися, розпач охопив її душу. Залишилась жінка одна з п'ятьма малими дітьми і вічною раною на серці.

Не менш вміло ніж людські переживання, змальовує Ткачук стихійні лиха у новеллах «Повінь», «Буря» та ін. У новелі «Повінь» автор чітко зображає страшну картину водяної стихії. Вода невпинна і неблаганна руйнує життя людей, позбавляючи їх домівок чи багатого урожаю. Вода залила поля, «загарбала снопи, що пливуть за течією бурхливої стихії» [12], як «хвиля води зірвала дах хатини» [12], як своєю силою і ненаситністю забирала життя юної дівчини. Протистояти природному явищу людям не під силу. Така ж стихія відбувається у новелі «Буря», в якій внутрішній психологізм героя збігається із страшною завірюхою. Чоловік дізнається, що дружина зраджує його: «Кажуть мені всі, вповідають та не можуть наговоритися, що ти з панчіком любишся, що водишся, обіймаєшся та цілуєшся» [13]. Жінці гірко, що завдала такого болю чоловікові, але бажання кращого, багатшого життя кидає її у вир зради знову і знову: «На цих обцасиках була би по верведжу ходила, а цим шовчіком чужим попід вікна мигала» [13]. Серце чоловіка розбите, він виходить з дому в саме вогнище буревію, щоб відшукати і покарати свого суперника: «Де та чужа кровіця сидить? Де-е? В котрій віллі?» [13]. Та буря сильніша, вона затягує чоловіка у свої обійми і вже не відпускає: «Блискивиці гадюками вилися кругом нього, а він кинув їм своє серце, аби посікли, бо й так трісло на дві половини... Відтак зник у темних крилах завірюхи...» [13]. Поряд із трагедією подружнього краху автор детально описує літній буревій: «А буря з між гір вискочила на щипці, ніби іще розглянутись хотіла, куди летіти, потім пустилась стрімголов у звори. Та буря летіла й метала з гори сосонками й скочувала великі камені» [13].

Ткачук у всіх своїх новелах залишає своїм героям надію, як символ доброти і щирості, яка є поводитирем, що виведе героя із безвиході. Такою надією сповнена новела «Злодій». Стогін голодних дітей і сльози дружини не вщухають у хаті господаря Максима. Роботи ніде не було, тому він вирішив іти красти: «...Піду до богачів, ксьондза, дідича красти! Піду! Стану злодій на всю околицю!..» [12]. Однак виховання, щирість і моральність не дозволили йому цього зробити. «... Онуфрію, господарю солодкий! Вибачай, що я тебе скорнею, що сон перервав, але я мусів, дітиська вішали!.. Біда віпендрила!..» [12]. Сусід поспівчував бідняку і допоміг йому в нужді: «Максимо золотий! Чоловіче чесний!..Дістав Максим і сала, і хліба, й муки. Дістав і з низьким поклоном пішов у вир метелиці!..» [12]. Вчинок багатого сусіда подарував Максиму надію, дав віру у добро.

Усе, що виходило з-під пера Василя Ткачука не могло залишити байдужим читача. Його слова проникали в серце, викликаючи в ньому бурю почуттів та емоцій. Донедавна ім'я письменника знало небагато людей. Декілька невеликих збірок загубилися у морі посередньої літератури. Однак, вони вартують того, щоб їх знали і читали всі і зайняли почесне місце у бібліотеках і серцях читачів. Особистість і творчість Ткачука є унікальними, адже проживши всього 28 років він був прийнятий до членів спілки письменників і звернув на себе увагу багатьох майстрів слова, таких як Ірина Вільде, Іван Огієнко, Володимир Лучук, Степан Хороб, Наталія Мафтин, Микола Васильчук, Михайло Рудницький та ін..

Новелістика Ткачука – це атмосфера простоти, довірливості й безпосередньої оповіді. В його нарисах відбивається доба села: його ранок, день, вечір і ніч. З самого народження Василь – син села і куди б його не закинула доля він душею завжди повертався у рідний край. Герої Ткачукових новел захоплюють вмінням так щиро, відважно і невимушено сприймати всі удари долі. Лише про село він міг писати так чисто і чесно, сприймаючи світ таким , яким він є.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вільде І. Василь Ткачук: «Золоті дзвінки»/ Ірина Вільде.// Незбагненне серце.- Львів, 1990. – С. 14-18
2. Вільде І. Гість у нашій редакції / Ірина Вільде.// Незбагненне серце.- Львів, 1990. – С. 11-13
3. Габор В. «Дванадцятка». Наймолодша львівська літературна богема 30-х років ХХ століття: Антологія урбаністичної прози./ Василь Габор. - Львів: ЛА «Піраміда», 2006. – 344 с.
4. Горак Р. Кров на чорній ріллі./ Роман Горак. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – 535 с.
5. Курдидик А. Богдан з іншого боку: Спроба портрету одного мого близького друга/ Анатолій Курдидик.// Терем. – 1971. - № 4. – С. 14-18
6. Лучук В. Передмова до збірки В. Ткачука «Новели»/ Володимир Лучук.// Письменник-демократ./ - Львів, 1973. – С. 3-8
7. Нигрицький Л. Передмова до збірки В. Ткачука: «Сині чічки»/ Л. Нигрицький./ -Львів, 1935. – С. 5-11
8. Нижанківський Б. «Дванадцятка». Наймолодша львівська богема тридцятих років/ Богдан Нижанківський.// Сучасність. – 1986. - № 1 – С. 23-37
9. Огієнко І. Ткачук Василь «Зимова мелодія» / Іван Огієнко.// Рідна мова. – 1939. - №8 – С.13-15
10. Рудницький М. Василь Ткачук «Весна»/ М. Рудницький.// Література і мистецтво. – 1940. - №1 – С 14-22
11. Тарнавський О. Літературний Львів. Спомини./ Олександр Тарнавський. – Львів: Видавнича спілка «Просвіта», 1995. - С. 939-944
12. Ткачук В. Сині чічки/ Василь Ткачук. – Львів, 1935. – 125 с.
13. Ткачук В. Золоті дзвінки/ Василь Ткачук. – Львів, 1936. – 71 с.
14. Ткачук В. Зимова мелодія/ Василь Ткачук. – Львів, 1938. – 56 с.
15. Ткачук В. Весна/ Василь Ткачук. – К., 1940. – 75 с.
16. Ткачук В. Збірник новел «Сині чічки» / Василь Ткачук. – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2013. – 199 с.
17. Ткачук В. Новели/ Василь Ткачук. – Львів: Каменяр, 1973. – 94 с.

18.Хороб С. Слово, образ, форми: у пошуках художності/ Степан Хороб. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 200 с.

19.Центральний державний історичний архів у Львові, фонд 205 оп., спр. 1, арк.704

К. ФЕДОР

ВАСИЛИЙ ТКАЧУК В ЗАПАДНОУКРАИНСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ И КУЛЬТУРНОМ ПРОЦЕССЕ НАЧАЛА XX ВЕКА

В статье сфокусировано внимание на фигуре Василя Ткачука, неизвестных и малоизвестных фактах из жизни и творчества писателя. Зделана попытка определить место и роль новеллиста в западноукраинском литературном и культурном процессе начала 20 века, его жанрово-стилевого своеобразия.

Ключевые слова: жанр, новелла, стиль, малая проза.

Ch. FEDOR

CREATIVITY OF VASYL TKACHUK AND HIS INFLUENCE ON THE LITERARY AND CULTURAL PROCESSES OF THE EARLY XX CENTURY

In this article attention is focused on the figure of Vasyl Tkachuk, unknown and unimportant facts of the life and work of the writer. The copyright vision of the place and role of the novelist in the Western Ukrainian literature and culture during the early 20th century, its genre and stylistic originality.

Key words: genre, novel, style, little prose.

УДК 94 (477)

Микола ФЕДОРИШИН

ПЕРЕСОПНИЦЬКИЙ РУКОПИС: ТВОРЦІ І МЕЦЕНАТИ

Стаття присвячена дослідженню імен фундаторів і творців Пересопницького Євангелія – визначної пам'ятки української мови і культури. Основна увага приділяється ролі кожної особистості у творенні